

אזעקה במהלך קריאת התורה

הקדמה:

לימוד התורה הוא חוסנו של עם ישראל, הן בעתות שגרה והן בעתות חירום. דווקא בזמן מלחמה ציווה ה' שלא נעזוב את ספר התורה ונהגה בו יומם ולילה. התורה מגינה ומצילה ומשפיעה שפע טובה על כל העוסקים בה. עם זאת, בזמן שנשמעת אזעקה, אסור לסמוך על הנס, וחובה גמורה ללכת במהירות האפשרית למרחב מוגן. דף זה יעסוק בהלכות המסתעפות כתוצאה מהפסקה פתאומית במהלך קריאת התורה.

א. השארת ספר התורה לבד

במצב מתוקן אין לציבור לעזוב את ספר התורה לבד בבית הכנסת, כפי הנפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמט סעיף א:

אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת, עד שיצניעו ספר תורה.

אולם, פשוט שבמידה ונשמעת אזעקה בעת קריאת התורה, יש להפסיק את הקריאה מיידית וללכת במהירות האפשרית למרחב מוגן. אולם במקרה כזה יש לכסות את ספר התורה, אף שהוא סגור, על פי הנפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קלט סעיף ה:

נהגו לכסות הכתב בסודר, בין גברא לגברא (בין עולה לעולה). הג"ה: ובמדינות אלו נהגו שהיא מגוללת בין גברא לגברא, וכן עיקר.

וכתב המשנה ברורה בשם האחרונים:

משנה ברורה סימן קלט ס"ק כא:

נהגו שיהא מגוללת - ולא סגי (מספיק) בכיסוי בעלמא. וכתב הט"ז דלפי מנהג זה שוב אינו צריך כיסוי, והכיסוי הוי טרחא יתירא. ורק בעת שאומרים קדיש אחר הקריאה שפיר יש לכסות, דאז מסתלק מן הקריאה. **והוא הדין כל מקום שיש זמן ארוך,** כגון שמזמרים לחתן או שמאריכין במי שברך, **אז מכסין בסודר.**

ב. מניין שהתפרק במהלך הקריאה

נאמר במשנה:

משנה מסכת מגילה פרק ד משנה ג:

אין פורסין את שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאים את כפיהם, **ואין קורין בתורה,** ואין מפטירין בבניא... פחות מעשרה.

בירושלמי נוסף על דברי המשנה:

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ד הלכה ג:

התחילו בעשרה ויצאו להן **מקצתן** - גומר.

הר"ן דייק מדברי הירושלמי שצריך שיישארו בבית הכנסת רוב המתפללים:

הר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף יג עמוד ב:

התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומר - מסתברא דדוקא בנשתיירו רובן.

וכן פסק המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן קמג ס"ק ה:

ויצאו מקצתן - ובנשתיירו רובן, דהיינו ששה, סגי (מספיק). ולא בעינן רובא דמנכר (ולא צריך רוב הניכר דהיינו שבעה).

❖ **נסה להבין, מדוע דווקא אם נשארו שישה בבית הכנסת ניתן להמשיך בקריאת התורה?**

נחלקו האחרונים מה הסיבה שניתן להמשיך בקריאת התורה כשנשארו שישה מתפללים בבית הכנסת:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אבן העזר סימן נו:

במשנה במסכת מגילה: 'אין פורסין על שמע וכו' ואין קורין בתורה וכו' וברכת חתנים וכו' פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהם'. והנה אם היה כל זה עיכוב אפילו בדיעבד, אם כן איך התירו בירושלמי לכתחילה אם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן שגומר, ואיך יגמור זה לבטלה? בשלמא אם בדיעבד עלתה לו אלא שלכתחילה הצריכו עשרה מפני כבוד קדושת השם, יש לומר שבזה שהתחיל בעשרה התחיל בהיתר.

❖ **מה הסיבה שבגינה ניתן להמשיך בקריאת התורה לדעת הנודע ביהודה?**

אולם, האחרונים חלקו על דברי הנודע ביהודה:

שו"ת יביע אומר חלק ז - אורח חיים סימן כ:

כי כבר בימי חרפי השגתי על הגאון הנודע ביהודה הנ"ל... ושוב בא ליד ספר יד המלך לנדא, וראיתי אליו שפקפק גם כן על דעת הנודע ביהודה, ודחה ראיתו. וגם הלום ראיתי בספר מגן גבורים שהביאו דברי הנודע ביהודה הנ"ל, וכתבו עליו, שהראיה שהביא ממגילה אינה ראיה כלל, דשאני התחיל בעשרה ויצאו מקצתם, שהשכינה כבר היתה שרויה שם, ואף שיצאו מקצתם לא זזה השכינה משם... **אבל אם אין כאן עשרה מעיקרא לא קדמה שכינה ואתיא (ובאה), ולא יצאו ידי חובה...** גם ראיתי עוד בשו"ת הגאון ר' ידידיה טיאה וזי"ל שהעלה שכל הדברים האלה שנזכרו במשנה הוו לעיכובא, לא רק לכתחלה. וכן מצאתי עוד להגאון הראגצ'ובי בשו"ת צפנת פענח... וכן בערוך השולחן כתב לדחות ראית הנודע ביהודה מהירושלמי, ושכל הפוסקים לא משמע כדבריו.

❖ **לאור זאת, מה יהיה הדין בציבור שיצאו כולם מבית הכנסת בשעת קריאת התורה, ולאחר מכן חזרו שישה?**

ג. עולה לתורה שנאלץ לעזוב באמצע הקריאה

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ה:

ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ר' חייא בשם רבי יוחנן: היה קורא בתורה ונשתתק (אינו יכול לקרוא יותר מסיבה מסוימת), זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. אם אמר את (שהרי אם תאמר שהשני מתחיל) ממקום שפסק (הראשון), (אם כן יוצא שהפוסקים) הראשונים נתברכו לפניו ולא נתברכו לאחריו, והאחרונים נתברכו לאחריו ולא

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

❖ מהי ראייתו של רבינו יואל וכיצד דחה אותה רבינו יואל?

הבית יוסף הכריע כדברי רבינו אפרים והביא ראיה לדבר:

בית יוסף אורח חיים סימן קמ:

ולי נראים דברי רבינו אפרים שכיון שהתחיל בדבר שבירך עליו תו לא הוי שיחה הפסק, מידי דהוה אברכת הסעודה (כמו בברכת הסעודה, שכיון שטעם משהו ממה שבירך עליו יכול להפסיק בדיבור, ואינו חייב לשתוק במהלך כל זמן הסעודה).

וכן פסק בשולחן ערוך כדעת רבינו אפרים:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמ סעיף ב:

העומד לקרות בתורה וברך ברכה שלפניה, וקרא מקצת פסוקים ודבר דברי תורה או דברי חול, לא הוי הפסק ואינו צריך לחזור ולברך.

❖ על פי דברי השולחן ערוך, האם יש איסור לדבר בין הקריאה לברכה האחרונה של קריאת ספר תורה?

אולם לגבי מי שלא התחיל כלל בקריאה כתב המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן קמ ס"ק ו:

וקרא מקצת פסוקים - ואין חילוק בין שקרא פסוק אחד או כמה פסוקים. אבל בלא קרא עדיין כלל, אם הפסיק אפילו בדברי תורה, כיון שהוא שלא מענין הקריאה צריך לחזור ולברך, ואפילו שח מלה אחת, וכמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה, אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוא אין לה אחר כך על מה לחול. ואם שח לצורך הקריאה אין צריך לחזור ולברך, ולכתחלה גם זה אסור ואין חילוק בין לשון הקודש לשון חול.

ה. הלכה למעשה

- א. במידה שנשמעת אזעקה בעת קריאת התורה, יש להפסיק את הקריאה מידיית וללכת במהירות האפשרית למרחב מוגן.
- ב. במידת האפשר ייטלו עמם את ספר התורה למרחב המוגן, ועל כל פנים יכסו את ספר התורה בטלית או לפחות במעיל של ספר התורה. אך אם הזמן בהול ביותר, ילכו מיד למרחב המוגן אף שספר התורה יישאר מגולה או פתוח.
- ג. כששבים לבית הכנסת, אם חזרו עשרה מתפללים ימשיכו בקריאת התורה, ואם חזרו פחות מכך - יחזירו את ספר התורה לארון הקודש, ולא יקראו בו.
- ד. במידה והפסיקו את קריאת התורה באמצע העלייה, והעולה לא שב לבית הכנסת, יעלו אחר תחתיו מתחילת העלייה שהפסיקו בה, ויברך לפניה ולאחריה.
- ה. במידה והעולה שב לבית הכנסת, ימשיכו את הקריאה מהמקום בו עצרו, אף אם העולה הפסיק בדיבור.
- ו. הפסיקו את הקריאה אחר ברכת העולה קודם שהספיקו לקרוא, אם העולה לא הפסיק בדיבור - יתחילו לקרוא בלא לברך ברכה ראשונה, ואם דיבר - יחזרו ויברך.
- ז. היציאה למרחב המוגן תתבצע בשתיקה, מלבד הנצרך לדבר לצורך ההצלה.

נתברכו לפניהן, וכתוב 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' - שתהא כולה תמימה.

רוב הראשונים פירשו את דברי הירושלמי שהעולה השני חוזר ומברך בתחילת קריאתו:

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כג עמוד ב:

כלומר, אם יתחיל ממקום שפסק הראשון לא יצטרך לברך ברכה ראשונה, שהרי כבר בירך אותה הראשון והתחיל לקרוא, ונמצא שהפסוקין שקרא הראשון בירך מתחלה עליהן ולא בירך בסוף ונתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהם, והפסוקים האחרים שקרא זה נתברכו לאחריהם על יד זה האחרון ולא נתברכו לפניהם כיון שאינו מברך תחלה. ולפיכך מתחיל ממקום שהתחיל הראשון **כדי שיברך תחלה** ונמצא שנתברכו הפסוקין לפניהם ולאחריהם.

אולם הרמב"ם כתב:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יב הלכה ו:

קרא ונשתתק, יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק, ומברך בסוף.

להלכה פסק השולחן ערוך בסתם כדעת רבינו יונה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמ סעיף א:

הקורא בתורה ונשתתק, העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון, ויברך בתחלה ובסוף; ולהרמב"ם לא יברך בתחלה.

ד. הפסק בדיבור בקריאת התורה

רבינו יואל פירש את דברי הירושלמי באופן אחר, והסיק מכך מה הדין באדם שהפסיק בדיבור בקריאת התורה:

מרדכי מסכת מגילה פרק בני העיר רמז תתלב:

ופי' רבינו יואל הלוי כיון שנשתתק **הוא ליה הסיח דעת**, ועל כן צריך השני לברך, הא לאו הכי היה יוצא השני בברכה שבירך הראשון... מכאן יש לפסוק דאדם העומד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקין, ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול - צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, אם רוצה לקרות יותר... וראה מתפילין: סח (דיבר) בין תפלה לתפלה (בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש), מברך שנים על של ראש. והא הכא אף על גב דתפילין של יד אין מעכבת של ראש ושתי מצות הן, כשסח הוי הסיח הדעת מברכה ראשונה, הכא נמי מי שקרא בתורה ג' פסוקים יצא ידי קריאתה, ואם סח בינתיים יברך ברכה שלפניה. **ורבינו אפרים חולק עליו** וכתב דאפילו הסיח דעתו אינו צריך לחזור ולברך. וראה מפרק שני דברכות: בפרקים (בין הפרקים של קריאת שמע) שואל מפני הכבוד, אלמא אף על גב דסח (באמצע קריאת שמע) אין צריך לחזור ולברך ברכות שלפני קריאת שמע, ומתחיל ממקום שפסק... ומתפילין אין ראיא, משום שהן פעמים מצוה אחת ופעמים שהן שתי מצות, לא סח - מצוה אחת, סח - שתי מצות... אבל המברך הקורא בתורה אין מוציא את הרבים בברכתו שהרי כל אחד ואחד צריך לברך ולקרא, הלכך היכא שנשתתק צריך אחר לברך, אבל היכא דסח אפילו הסיח דעתו אינו צריך לברך.

❖ מהי מחלוקתם של רבינו יואל ורבינו אפרים?

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן כתיבה: טור' רועי אלמלם. הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה), סרקו את הקוד הבא:

